

SEMANTISKA FÖRÄNDRINGAR I DEN OMARBETADE VERSIONEN AV ROMANEN
KOMETJAKTEN

Katri Heikkinen

Kandidatavhandling

i svenska språket

Humanistiska fakulteten

Uleåborgs universitet

Maj 2020

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	3
1.2. Syfte	4
1.3. Material och metod.....	4
2. TEORETISK BAKGRUND.....	6
2.1. Översättning.....	6
2.2. Begreppet semantik	7
2.3. Adaption	8
3. TOVE JANSSON	9
3.1. Kometjakten.....	10
4. ANALYS	11
4.1. Personlighetsförändringarna.....	11
4.1.1 Sniff.....	11
4.1.2 Snusmumriken.....	14
4.2 Personbyte.....	15
4.3 Andra iakttagelser	18
5. SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	20
Litteratur	22

1. INLEDNING

När jag var ungefär 10 år gammal, stötte jag på någonting väldigt konstigt när jag besökte biblioteket. Jag hade redan läst alla Tove Janssons Muminromaner, naturligtvis på finska, för att finskan är mitt modersmål. Redan som barn älskade jag Muminvärlden och ville läsa speciellt *Kometjakten*, som ju kan räknas mer som en barnbok än många andra böcker i serien, om och om igen. Nu fick jag ändå tag i en helt olik version av den där berättelsen i biblioteket. I den där versionen hade en person förvandlats, nämligen silkesapan hade blivit en liten kattunge. Därtill såg språket lite olikt ut, utseendet av själva boken hade blivit annorlunda och även andra små förändringar hade gjorts.

Ända till det här året hade jag trott att alla de där förändringarna hade den finska översättaren gjort. I den finskspråkiga versionen står det nämligen ”omarbetad av Päivi Kivelä”. Den tioåriga jag blev nästan arg på översättaren för att hon hade vridit originalberättelsen så mycket. När jag nu tio år senare bestämde mig att forska i saken i form av en kandidatavhandling, fick jag veta från den officiella Mumin-webbsidan (Moomin 2015 a) att författaren själv har kommit med olika versioner av en och samma Muminbok. Således kunde jag fastställa att ”den omarbetade versionen” jag hade läst var en finsk översättning av den nyare versionen av *Kometjakten*.

Det finns ingenting nytt med att konstnärer och speciellt författare bearbetar sina verk. Alltid kan man hitta någonting att uttrycka möjligen ännu finare eller man hittar nya synvinklar till ett tema. Enligt mig är ändå det här fallet speciellt intressant för att inte många författare slutligen publicerar olika versioner av sina verk – oftast nöjer de sig med en. Jag är också intresserad av att veta varför Jansson kanske har sett det nödvändigt att göra så stora förändringar att de krävde en helt ny bok. På svenska har de olika versionerna olika namn, originalversionen heter ”*Kometjakten*” och den nya ”*Kometen kommer*”, medan på finska bär böckerna samma namn, ”*Muumipeikko ja pyrstötähti*”.

I min avhandling studerar jag betydelsemässiga förändringar, som förekommer i boken *Kometen kommer* jämfört med den tidigare versionen *Kometjakten*. Ämnet har inte blivit forskat speciellt mycket. Jag kunde hitta en pro gradu-avhandling, *Adaptioner i Tove Janssons muminböcker*, där Minna Korhonen behandlade inte bara text- utan också bildskillnaderna i bearbetningar av Muminböcker. Därtill hittade jag en undersökning från ett svenskt universitet, nämligen *Kometen i*

Mumindalen - en jämförelse av Tove Janssons omarbetade version, Kometen kommer, med den ursprungliga, Kometjakten, som hade Cecilia Näslund genomfört i Karlstad universitet.

1.2. Syfte

Syftet med denna kandidatavhandling är att forska i semantiska förändringar, det vill säga förändringar i betydelsen, som författaren har gjort i den nya versionen av *Kometjakten*. I den nya versionen *Kometen kommer* har nämligen handlingen förändrats betydligt jämfört med *Kometjakten*. Gällande personer finns det i *Kometjakten* bara en person, Silkesapan, som har blivit bytt till en annan person, till en kattunge, i den nya upplagan. Jag kommer ändå behandla den här enstaka förändringen, för jag märkte att det fanns väsentliga skillnader mellan de här personernas agerande och deras funktion i berättelserna.

Mina två forskningsfrågor är:

1. Hurdana semantiska förändringar har författaren gjort i den nya versionen av *Kometjakten*?
2. Vad kan vara orsaker för dessa förändringar?

1.3. Material och metod

Som material i min undersökning har jag två olika versioner av Tove Janssons roman *Kometjakten*. Det har egentligen blivit publicerat sammanlagt tre olika versioner av boken (Moomin 2015 b), den första, *Kometjakten*, år 1946, den andra *Mumintrollet på kometjakt* år 1956, och den sista, *Kometen kommer*, år 1968. I ordningen är den andra versionen ändå betydligt sällsyntare än de två andra, och till exempel i Uleåborgs bibliotek kunde jag inte ens hitta *Mumintrollet på kometjakt*. I min avhandling kommer jag således att jämföra den första versionen, *Kometjakten*, med den sista, *Kometen kommer*. Det hann ju gå 22 år mellan publicering av dessa två verk.

För att jag inte kan på något sätt mäta resultat av min undersökning utan jag hellre beskriver mina iakttagelser, är metoden i den här undersökningen *kvalitativ*. Jämfört med *kvantitativ undersökning*, där man kan fokusera på ett större forskningsområde och ge översiktliga resultat, går kvalitativ undersökning djupare och strävar efter att förstå något fenomen (Lagerholm 2005: 28). Vanliga frågor som ställs vid en kvantitativ undersökning är ”hur stor” eller ”hur många”, medan i en kvalitativ undersökning blir det ofta frågat ”varför” eller ”hur”, såsom jag också gör i min undersökning (RajatOn-oppimateriaali 2015).

I min avhandling kommer jag att leta efter de semantiska skillnaderna som finns mellan *Kometen kommer* och *Kometjakten* genom att jämföra de två böckerna sida vid sida. När jag förklarar orsakerna bakom dessa förändringar, kommer jag i viss mån att hänvisa till källor, men analysen består också till stor del av mina personliga tolkningar. Min undersökning är alltså till sin natur subjektiv, vilket betyder att någon annan kunde komma till olika forskningsresultat än jag, ifall hen skulle upprepa den här undersökningen.

2. TEORETISK BAKGRUND

I följande kapitel presenterar jag översättningsteori som bakgrund för min avhandling, och fokuserar speciellt på semantik i översättning. Att bearbeta sin egen text handlar om en någorlunda samma företeelse som översättning för att man ”översätter” sin text till en ny mottagargrupp. Medan den första boken, *Kometjakten*, publicerades direkt efter andra världskriget år 1946, gick det 22 år innan den sista versionen, *Kometen kommer*, publicerades år 1968. Man kan således säga att Tove Jansson gjorde en adaptation av sitt verk till en ny mottagargrupp. I mitt teorikapitel tar jag även titt på Tove Janssons författarskap och uppkomstsituationen av originalboken, *Kometjakten*.

2.1. Översättning

Översättning är ett vetenskapsområde, som minst sagt kan kallas krävande. Det här påståendet baserar sig på faktumet att man vid översättning av olika texter även måste överföra *källspråkets* kultur och kulturbundna element till *målspråket*. Med ett källspråk avses ett språk som originaltexten är skriven på, medan ett målspråk är ett språk som översättaren skriver på (Klingberg 1977: 1). Översättning rör därmed sig inte alls bara om ordväxling. Olika språk och olika kulturer *lexikaliserar* omvärlden på olika sätt, det vill säga ger ord egna betydelser. Ett exempel är hur det används ett flertal ord i arabiskan för att beskriva djuret *kamel*, medan i svenskan räcker det med ett ord. Det här beror på hur viktig och vanlig en kamel är de arabiska kulturerna. (Kuiri 2012: 22–23)

Översättning är ändå ingen omöjlighet. Det kan vi se i talrika översättningar av världslitteratur, inte minst Bibel, och även i vardagligare översättningar, såsom bruksanvisningar till produkter osv. Till den utmaningen finns det ett antal hjälpmedel tillgängliga, inte minst översättningens fyra grundaspekter, som Rune Ingo har presenterat i sin bok *Konsten att översätta* (2007). I den här kandidatavhandlingen behandlar jag huvudsakligen bara en aspekt, semantik, som betyder textens betydelse. De tre andra aspekterna heter struktur, som betyder den grammatiska strukturen av texten, den språkliga varieteten, dvs. textens stil och pragmatik, alltså den konkreta situationen, där språket används. (Ingo 2007: 18–21)

I själva översättningssituationen kan man arbeta på basis av de fyra grundaspekterna, men därtill kommer även *situationella faktorer*. Det är precis de situationella faktorerna som gör varje översättningsarbete olikt. Som situationella faktorer kan nämnas till exempel språkpar, textsort, textens syfte och mottagargrupp, med vilken i mitt fall kan avses finska barn. (Ingo 2007: 15–19)

2.2. Begreppet semantik

Semantik, det betydelsebärande elementet i texten, kan med en anledning sägas vara den viktigaste aspekten av de fyra grundaspekterna. Det är väl hela översättningens uppgift att föra källspråkets meddelande, betydelse, till målspråket. För att granska betydelsen av ett ord finns det olika modeller, men nuförtiden är enligt Kaija Kurri (2012: 19–20) den populäraste uppfattningen *conceptualism*, som hon presenterar i sin handbok för semantik. Konceptualism utgår från att betydelsen av varje ord är en sinnebild, som vi automatiskt tänker på när vi läser eller hör ett ord. Betydelsen av ett ord i sin tur hänvisar till någon utomspråklig referent, som vi människor genom en gemensam överenskommelse kallar för till exempel *ett bord*. Alla språk baserar sig på sådana här konventionella relationer mellan språket och den utomspråkliga världen och ingen kan därmed ha ett eget språk bara för sig själv. Ett undantag är egennamn, som fungerar som etiketter till människor eller djur och det finns ingen generell betydelse för dessa namn. (Kuiiri 2012: 14 – 16)

Inom översättning händer det ofta semantiska förändringar, som Rune Ingo kallar för semantiska särfall (2007: 123). I min undersökning presenterar jag fyra av dem: *semantiska utelämningar*, *implicitgörande*, *semantiska tillägg* samt *explicitgörande*. Semantiska utelämningar och implicitgörande har mycket gemensamt, men de har en fin skillnad. I de båda utelämnar översättaren betydelsekomponenter i källtexten, men i implicitgörande kan informationen läsas mellan raderna eller förstås i kontexten. I en semantisk utelämning handlar det däremot om en ren informationsförlust; av någon anledning lämnar översättaren någonting att berätta. Tillägg betyder översättarens tillägg till originaltexten. Tillägg sker ofta när man förklarar en ny mottagargrupp ett kulturbundet fenomen, som till exempel den finska *saunan*. Explicitgörande är däremot tillägg, som kan läsas mellan raderna i källtexten, men översättaren vill klargöra eller understryka någonting jämfört med källtexten. (Ingo 2007: 123–125)

2. 3. Adaption

En *adaption*, som också kan kallas för *domestikation*, kan i litteratur utföra antingen översättaren eller författaren själv. Att göra en adaption har mycket gemensamt med översättning med tanke på att de båda handlar om omskrivandet av texten till en ny mottagargrupp och textort. Adaptioner är ett brett diskuterat och enligt några litteraturforskare även rätt problematiskt ämne. Ofta anser man att det originella verket är ”det enda rätta”. Speciellt inom barnlitteratur har man under åren oroat sig över så kallade onödiga adaptioner, som förstör det originella verket. Den här oron är rimlig för att barnlitteratur skiljer sig märkvärdigt från den övriga litteraturen genom att vuxna författare har makt att manipulera eller åtminstone starkt påverka sina unga läsare. Många gånger har adaptioner inom barnlitteratur gjorts rentav pedagogiska anledningar och inte för skull av barnets njutning eller kulturupplevelse. Adaptioner har dock inte bara onda sidor. Utan dem skulle vi kanske inte alls känna till bröderna Grimms sagor, som ursprungligen var skrivna för vuxna men senare anpassades lämpliga för barn. (Oittinen 2000)

3. TOVE JANSSON

Tove Jansson föddes som dottern till skulptören Viktor Jansson och tecknaren Signe Hammarsten–Jansson den 9 augusti i Helsingfors. Redan i en tidig fas blev Jansson intresserad av konst, och redan när hon var 14 år gammal publicerades hennes första dikt i veckoskriften *Allas krönika*. Ursprungligen ville Jansson först och främst göra en karriär som målare och studerade konst på olika håll i Europa. Främst blev Jansson ändå slutligen känd i Finland och i hela världen som författare, och speciellt som skapare av Muminvärlden. (Karlsson 2014: 37–39, 53)

Tove Jansson blev uppmärksammad med en större utsträckning först med sin roman *Trollkarlens hatt* år 1948, även om det hade redan publicerats två böcker i Muminserien. Både *Småtrollen och den stora översvämningen* år 1945 och *Kometjakten* år 1968 hade kommit ut utan någon större uppmärksamhet från kritikerna. *Trollkarlens hatt* förde ändå framgång med sig, och det tog inte länge innan Stockmann lanserade en specialkampanj med Muminfigurerna i ett antal produkter, såsom slipsar, pusslar, almanackor och tapeter. Senare har Muminfamiljen blivit känd genom ett flertal teaterstycken, tv-serier och en hellång film, *Kometen kommer* (1992), som är en japansk produktion. (Karlsson 2014: 69–71, 229)

Även om Muminböckerna officiellt är kategoriserade som barnböcker, finns det många olika nivåer i böckerna. Det kan vara den största anledningen till att Mumin fortfarande fascinerar 75 år efter publicering av den första Muminromanen. Jansson har själv sagt: ”De flesta barn lever i en värld där det fantastiska och det självfallna är likvärdigt, och det är den världen jag försökt beskriva och rekonstruera för mig själv”. (Westin 1988: 97) Muminvärlden är en fantasifull idyll, men å andra sidan präglas den också av vardagliga bekymmer och även kriser, av vilka böckernas gestalter klarar sig tillsammans. Karakteriserande för Muminböckerna är även den oförlikneliga personskildringen. Under skrivandets förlopp ville Jansson hela tiden ta med nya personer för att skildra ännu mer detaljerat det rika människolivet. (Karlsson 2014: 71, 117)

3.1. Kometjakten

De båda första Muminromanerna, *Småtrollen och den stora översvämningen* samt *Kometjakten* publicerades direkt efter andra världskriget år 1945 och 1947. De båda handlar i grund och botten om krig och människolidande. Det var ändå den sistnämnda som Jansson själv var betydligt mer nöjd med gällande både handling och illustrationer. Enligt Janssons egen uppfattning var *Småtrollen och den stora översvämningen* någorlunda platt och obearbetad jämfört med de följande romanerna i serien. (Karlsson 2014: 69 – 71) *Kometjakten* är däremot betydligt mer känd och den också blev översatt till finska direkt, medan *Småtrollen och den stora översvämningen* översattes till finska först år 1991 (Moomin, 2015).

Tove Jansson har själv sagt att hon var rädd för atombomber under kriget och därmed har många litteraturforskare påstått att själva berättelsen skulle ha fått sin början från bombningarna i Hiroshima och Nagasaki. Dock ska man också komma ihåg att hela sitt liv beundrade Jansson naturkrafter och hade dessutom besökt Vesuvius 7 år innan utgivningen av boken. (Karlsson 2014:71) I *Kometjakten* finns det många tecken som tyder på en katastrof och krissituation, såsom vandrande folkgrupperna som flyr från Mumindalen, den förstörda naturen och den allmänt rådande osäkerheten om vad som kommer slutligen att hända.

4. ANALYS

I detta kapitel fördjupar jag mig i de semantiska skillnaderna som finns mellan böckerna *Kometjakten* och *Kometen kommer*. Jag använder förkortningar KJ (*Kometjakten*) och KK (*Kometen kommer*) för att hänvisa till dessa romaner. För det mesta har jag två exempel från båda böcker sida vid sida. Berättelsen är ändå så pass olik i KK än i KJ att i vissa fall gick det inte att hitta två textbitar från de båda böckerna, som skulle ha varit relevanta att jämföras med varandra. Därmed kan jag också ha ett enskilt exempel från någondera boken för att beskriva de semantiska förändringarna som har gjorts.

4.1. Personlighetsförändringarna

I KK har några figurenas personligheter förändrats, främst Sniffs och Snusmumrikens. Den största skillnaden kan man väl se mellan Sniffs personlighet i originalet jämfört med den nya upplagan, och den kommer jag att behandla först i mitt analyskapitel.

4.1.1 Sniff

Även om Muminfigurerna överlag har inte några exakta åldrar, ser det ut som om att Mumintrollet och Sniff har ett större åldergap i KK än i KJ. Sniff och Mumintrollet är mitt i centrum av händelser, och speciellt i KK är Sniff liksom en lillebror till Mumintrollet. I KJ vill Mumintrollet att Sniff och silkesapan, som fattas från den nya upplagan, hjälper honom vid pärlfiskande genom att leta ett skrin för pärlor. Däremot i KK liknar Mumintrollets och Sniff samtal i stranden hellre en situation där två syskon leker och den större syskonen bestämmer tämligen diktatoriskt reglerna i leken, som man kan se i det följande exemplet.

Exempel 1

”Nu ska ni får höra. Jag tänker bli pärlfiskare och gräva ner alla mina pärlor i ett skrin här på stranden. Men var får vi skrinet ifrån? frågade Sniff. Det överlåter jag åt dig och silkesapan att ta reda på, sa mumintrollet. Det är tydligen alltid ja som ska göra det svåraste, sa Sniff dystert. Allt roligt tar du.” (KJ, Jansson 1946: 14)

”Jag ska bli pärlfiskare och gömma mina pärlor i en låda, sa Mumintrollet. Alla vita stenar är pärlor. Alla som är mycket vita och mycket runda. Jag vill också bli pärlfiskare! skrek Sniff. Jag tänker fiska dem på stranden. Hela stranden är full av stenar som är vita och runda. Du förstår inte, förklarade Mumintrollet. De är pärlor bara när de är under vattnet. [---] Nå vad får jag bli då? skrek Sniff efter honom. Du kan bli en sån som letar reda på en låda åt en pärlfiskare, sa Mumintrollet och så dök han. Sniff gick långsamt vidare utmed stranden. Du tar allt som är roligt, mumlade han för sig själv. Bara för att jag är så liten.” (KK, Jansson 1968: 11)

Genom verbvalet *skrika* får Jansson Sniff att verka ännu mer besviken på Mumintrollets uppmaning i KK än i KJ. *Enligt Bonniers Ordbok* (Györki, Malmström & Sjögren 2002: 529) har verbet *skrika* en bibetydelse “gråta”, vilket gör verbet ett känslomässigt laddat ord. Därtill verkar det att Mumintrollet hittar på reglerna för vilka sten som är pärlor bara för att irritera Sniff, såsom storsyskon har för vana att göra. Man kan också märka ett semantiskt tillägg i KK, när Sniff klagar över hur Mumintrollet får ta allt som är roligt. I KK tillägger Sniff även *Bara för att jag är så liten* för att tydliggöra åldergapet mellan dem och hur det gör situationen orättvis för honom.

När Mumintrollet och Sniff senare gör sin upptäcktsresa betar Sniff sig överlag barnsligare i KK än i KJ. När Mumintrollet, Sniff och Snusmumriken till exempel är nära att bli uppätta av kondoren men överlever, är Sniffs reaktion till vad som hände olik i de två berättelserna, som man kan se nedan.

Exempel 2

”Han skämdes för att det inte lyckades, sa snusmumriken. [---] Sniff stod och räknade på fingrarna. Krokodilerna, jätteödlan, vattenfallet, den underjordiska tunneln, kondoren... Fem hemiska upplevelser... Jag tycker det börjar bli lite enahanda!” (KJ, Jansson 1946: 76)

”Han skäms för att det inte lyckades för honom, sa Snusmumriken. [---] Han med sina små kondorungar! skrek Sniff upprörd. Våldigt rörande! Och jätteödlor! Vattenfall som går rätt in i jorden! Det är för många stora äventyr för ett så litet djur som jag!” (KK, Jansson 1968: 57)

Även om Sniff inte är nöjd med situationen varken i KJ eller KK, betar han ändå sig lugnare i KJ. I KK understryks också en gång till hur litet Sniff är genom att framhäva hur så många stora äventyr är för mycket för honom.

Höjdpunkten i berättelsen är definitivt då när Muminrollet riskerar sitt eget liv precis innan kometen ska stryka jorden. I KJ ger han sig av för att leta efter Silkesapan, men i KK blir Sniff istället räddad i de sista sekunderna. Anledningen till det här är att tidigare i KK har Sniff blivit djupt sårad av att Muminmamma har bakat en kaka där det står ”mitt älskade Muminroll” och ingenting om honom. Slutligen blir Sniff så arg att han bestämmer sig att rymma ur grottan för att på sätt och vis bestraffa de andra. I den här situationen kan man igen hitta en olikhet i hur ung person Sniff verkar vara i KK jämfört med KJ.

Exempel 3

”Ja men vart i all världen har den tagit vägen! sa muminrollets mamma bestört. Sniff, du kan väl inte ha ätit upp hela krokanen på vägen? Den var för stor, sa Sniff skyldigt. Så åt du i alla fall den! skrek Muminrollet. Bekänn! Bara toppstjärnan, och den var ganska hårt, sa Sniff, och så kröp han under madrassen och gömde sig.” (KJ, Jansson 1946: 168)

”Men var kan det vara!?” utbrast Muminmaman bestört. Snälla Sniff, du kan väl inte ha ätit upp hela krokanen på vägen? Den var för stor, sa Sniff nonchalant. Så åt du i alla fall den! skrek Muminrollet. Bara toppstjärnan och den var förmårrat hård! skrek Sniff tillbaka och så kröp han under madrassen. Han ville inte se dem längre. Det hade stått Till mitt älskade Muminroll på krokanen och inte alls till min älskade Sniff.” (KK, Jansson 1968: 138 – 139)

I KJ blir Sniff skyldig för att ha ätit krokanen, men han blir inte särskilt upprörd utan låter saken vara. I KK är Sniff däremot väldigt illa till mods och nästan överdramatiserar hela situationen. Det råkar vara Muminrollets födelsedag den dagen när Sniff och Muminrollet återkommer från sin upptäcktsfärd, så för en utomstående verkar det egentligen ganska naturligt att Muminrollet får lite speciell behandling. Genom att rymma ur grottan i vrede liknar Sniff ett mycket litet barn, som vill få uppmärksamhet av sin familj, i det här fallet Muminfamilj. Exakt som ett litet barn, börjar också Sniff en liten bit senare ångra sitt beslut och längta sig tillbaka till den trygga grottan där den övriga familjen är.

4.1.2 Snusmumriken

Det finns en tydlig skillnad mellan Snusmumrikens personlighet i KJ och KK. Snusmumriken är den första nya bekantskapen som Muminrollet och Sniff får under resan, och redan när de tre först träffas kan man se en tydlig skillnad i Snusmumrikens beteende i KJ jämfört med KK.

Exempel 4

”Då tystnade musiken, och ur tältet kom en snusmumrik med en munharmonika i handen. Han hade en fjäder i sin gamla gröna hatt och ropade hoj! Skepp ohoj! Muminrollet lade om roret och flotten svängde in mot land. Hit med fånglinan! skrek Snusmumriken och löpte ivrigt av och an. Sannerligen! Så roligt! Ni har kommit hela den här vägen bara för att träffa mig! Nå, inte precis, sa Muminrollet och klev in i land.” (KJ, Jansson 1946: 46 – 47)

”Musiken tystnade. Och ut ur tältet kom en mumrik med en gammal grön hatt och med pipa i munnen. Hej, sa mumriken. Släng hit fånglinan. Inte råkar ni ha kaffe ombord? En hel burk! ropade Sniff. Socker också. Jag är Sniff och jag har rest minst hundra mil och fått styra nästan hela vägen och där hemma har jag en hemlighet som börjar på K och slutar på T! Det här är Muminrollet. Hans pappa har byggt ett helt hus! Jasså? sa mumriken och tittade på dem. Jag är Snusmumriken.” (KK, Jansson 1968: 33 – 34)

Medan i KJ hälsar Snusmumriken de två främlingar glatt och mångordigt, i KK är det Sniff istället som vill berätta allt mellan himmel och jord och Snusmumriken är fåordig. I KJ vill Jansson förmedla med utropstecken Snusmumrikens ivrighet när han får oväntade gäster. I KK visar Snusmumriken däremot sina känslor inte så starkt, utan hans reaktion är mer avmått.

Snusmumriken har tydligen en mer vuxen framtoning i KK. När Muminrollet och Sniff har tagit sig till stranden och berättar Snusmumriken, vad för en resa de är på, är hans reaktion också olik i KK om man jämför med KJ. I KK verkar Snusmumriken nästan veta, vad de två upptäcktsresande har framför sig, vilket antyder på en längre livserfarenhet. Det kan man se speciellt av uttrycket *Det blir en lång resa*.

Exempel 5

”Jag är allting! sa Snusmumriken och satte kaffet på elden. Och ni är upptäcktsresande, ser jag. Vad tänker ni upptäcka? Mumintrollet hostade lätt och kände sig mycket stolt. Allt möjligt, sa han. Stjärnor, till exempel. Snusmumriken var djupt intresserad. Stjärnor! utbrast han. Då måste ni ta mig med. Stjärnor är det bästa jag vet.” (KJ, Jansson 1946: 48)

”Jag bor lite här och var, svarade Snusmumriken [---] Är ni på väg nånstans? Jo. Till ett Observatorium, sa Mumintrollet allvarligt. Vi ska titta på farliga stjärnor och ta reda på om världsrymden verkligen är svart. Det blir en lång resa, sa Snusmumriken. Sen var han tyst ganska länge.” (KK, Jansson 1968: 34)

Enligt Westin (1988: 13) reviderade Jansson också några andra muminböcker, såsom *Muminpappans Bravader* och *Farlig midsommar*. Enligt honom kan omarbetningarna handla om en konsekvent helhet, som Jansson ville skapa med sina Muminromaner. I de senare böckerna känner vi Snusmumriken som mindre pratsam och eftertänksam person. I de böckerna blir Snusmumriken speciellt viktig för Mumintrollet, som uppskattar hans visdom om livet. (Westin 1988: 145) Faktum att Snusmumrikens personlighet har förändrat till mer fåordig i KK, kunde alltså förklaras med Tove Janssons vilja att skapa konsekvensen med de andra Muminböckerna.

4.2 Personbyte

En förändring som man märker ganska lätt och snabbt mellan de två romanerna är ett personbyte. I *Kometen kommer* har författaren utelämnat en silkesapan och tillagt en liten kattunge istället. I stort sett har dessa två figurer samma funktion i romanerna. Både Silkesapan och den lilla kattungen är bipersoner, det vill säga att de har en mindre roll i berättelsen och att det berättas inte lika mycket om dem som till exempel om Mumintrollet. Silkesapan och kattungen förekommer också ungefär i samma textställen i böckerna. Först förekommer de i början av berättelsen när Mumintrollet och Sniff upptäcker stranden och grottan, och senare i höjdpunkten av berättelsen när kometen redan är alldeles nära Mumindalen. Men om man tittar närmare på de här två gestalterna, finns det ganska tydliga skillnader i deras roll i berättelsen.

Silkesapan fungerar mer aktivt i KJ än den lilla kattungen i KK. Silkesapan är således mer en jämlik person med de andra figurerna i berättelsen. Kattungen däremot är ”bara kattungen”, eller fungerar bara som någon slags söt figur.

I början av boken följer Silkesapan Muminrollet och Sniff runt och de blir lite irriterade av honom. När Muminrollet har fått sin fina idé om att fiska pärlor måste han tänka på om han kan berätta den för ”utomstående”, det vill säga Silkesapan.

Exempel 6

”Medan jag var därnere fick jag förresten en idé. En mycket fin idé. Men jag undrar om jag kan berätta den för utomstående. Och så tittade han på silkesapan. Ge av dig, sa Sniff. Det här är hemligheter. O! Berätta! bönföll silkesapan, för hon var den mest nyfikna varelse på jorden. Jag svär att inte säga det till nån! Ska vi låta henne svära? frågade Muminrollet. Nåja, sa Sniff. Men det ska vara den stora eden ” (KJ, Jansson 1946: 13–14)

Även om Muminrollet och Sniff visar lite sitt ogillande mot henne, blir Silkesapan nästan av en slump en del av deras sällskap. Den lilla kattungen har däremot en olik roll i KK. När Sniff har lämnats ensam på stranden i KK och han först får syn på kattungen, blir han förtjust över att ha hittat någon, som är ännu mindre än han själv.

Exempel 7

”Och så han kröp efter kattungen. Han kröp mycket långsamt och tänkte hela tiden, en liten mjuk trevlig kattunge som är min... som är ännu mindre än jag... o, alla smådjurs beskyddare var snäll, var snäll och låt mig få henne och låt mig imponera Muminrollet...” (KK, Jansson 1968: 12)

Såsom exemplet ovan visar, blir katten refererat som ”min”, som objekt. Det verkar vara ett sammanhang mellan Sniffs barnslighet och uppkomsten av den lilla kattungen i KK. Sniff behöver någon liten varelse att hålla som hemlighet för att känna sig viktig. Annars känner han kanske inte alltid att andra tar honom på allvar. Kattungen är dock självständig och går sina egna vägar, men

under hela den farliga resan känner Sniff ändå glädje över sin alldeles egen hemlighet, som ingen vet om.

För mig var det speciellt intressant hur under hela KK talar den lilla kattungen bara för Sniff. Det händer mot slutet av berättelsen, när Sniff råkar träffa sin kattunge när muminfamiljen håller på att flytta. Det känns nästan som om att kattungen är verklig bara för Sniff, på samma sätt som låtsaskompisar för små barn. Den enda som hela tiden vet om den lilla kattungen förutom Sniff själv är Muminmamman. När Mumintrollet och Sniff ger sig av för deras äventyr, ber Sniff Muminmamma att lämna varje dag mjölk i faten. Han berättar inte varför, för det är ju hans hemlighet. Ändå senare, när upptäcktsresande kommer tillbaka och Sniff frågar om mjölken, verkar Muminmamma veta vad det hela handlar om även om Sniff inte har avslöjat det.

Exempel 8

”... sa Sniff bittert. --- Mjölken ser sur ut, sa han. Det är hettan, förklarade mamman. Ingenting håller sig i den här hettan. Men den kommer så sällan för att dricka... Kära barn, nu ska vi ha lite frukost. Kom in och hälsa på Bisamrättan.” (KK, Jansson 1968: 130)

Den lilla kattungen fungerar i KK alltså som något säkert som Sniff kan hitta tröst i. Kattungen skiljer sig därmed betydligt från personen den har ersätt, den pratsamma Silkesapan.

Bytet från Silkesapan till en liten kattunge i KK kan också handla om samma konsekvensfenomen som jag har behandlat redan tidigare. Enligt Westin (1988: 13) ville Jansson senare vid omarbetning av Muminböckerna skapa ett nordiskt landskap fullkomligt till sina böcker. Silkesapan är ju verkligen ett exotiskt djur, och därför var författaren tvungen att byta Silkesapan till en annan karaktär. (Westin 1988: 13) Kanske genom att skapa ett mer nordiskt landskap var också meningen att binda muminfamilj starkare till Finland och den finska kulturen.

4.3 Andra iakttagelser

I den här delen av min analys redogör jag för de andra viktiga semantiska förändringarna som jag hittade i KK. Den föregående boken innan KJ, den allra första Muminboken, *Småtrollen och den stora översvämningen*, är bunden till KJ och händelserna i KJ sker kronologiskt efter *Småtrollen och den stora översvämningen*. I KJ finns det ganska många tillbakasyftningar till händelserna i den första boken, och speciellt Mumintrollet och Sniff återkallar sina upplevelser från den där tiden.

Exempel 9

”De hade redan bott några veckor i dalen där de hittade sitt hus efter den stora översvämningen (ifall ni minns den), men det var fortfarande inte mycket de inte hunnit upptäcka. Det var en underbar dal, full av lyckliga småkryp och blommande träd.” (KJ, Jansson 1946: 6)

Exempel 10

”Hur var det med den där översvämningen då? undrade Snorkfröken. Ohyggligt! sa mumintrollet. Vattnet bara steg och steg, och till slut stod mamma och jag och Sniff på en liten kulle där vi knappast fick rum med våra svansar. Hudå, sa snöfröken. Hur högt steg vattnet? Fem gånger högre än jag eller ännu mer, sa mumintrollet. Ungefär så högt som den där stängen där borta. Tänk! sa Snorkfröken. Och de gick vidare och tänkte på översvämningen.” (KK, Jansson 1946: 125)

I KK har sådana här tillbakasyftningar till översvämningen Jansson lämnat helt bort, det finns inte en enda i den nya versionen. Kanske det här beror på hur onöjd Jansson själv var senare till sin första Muminroman. Om hon började skämmas lite för det här verket, känns det naturligt att hon ville inte längre referera till den i den omarbetade versionen. Det var någonting som Jansson helt enkelt strök över.

Som jag har nämnt, är KK författarens adaption av KJ till en ny mottagargrupp. Man kan se genom några små förändringar att KK är om inte barnvänligare, så åtminstone mer riktad mot barn. Exempelvis kan man se ett klart semantiskt tillägg i KK, när Muminfamiljen serverar äppelvin till nyinflyttad Bisamrätta.

Exempel 11

”Så slog de sig ner på verandan och skålade med varannan, och Mumintrollet och Sniff fick också vara med fast det var mitt i natten.” (KJ, Jansson 1946: 26)

”Så tände de petroleumlampan och skålade med varann. Mumintrollet och Sniff fick också vara med fast det var mitt i natten. Men de drack mjölk.” (KK, Jansson 1968: 21)

I KK har Jansson sett det nödvändigt att tillägga separat vad Mumintrollet och Sniff drack, nämligen mjölk. I KJ kunde man förstå att Mumintrollet och Sniff, som kan räknas som barn i Muminvärlden, dricker vin tillsammans med ”de vuxna”. Tillägget om mjölk kan uppfattas som försök att modernisera berättelsen och göra den lämpligare för barn. 20 års skillnad mellan publicering av romanerna syns också som tendens som överlag rådde i barnlitteratur under 60- och 70-tal. Då neutraliserade man de starka eller kontroversiella händelserna för att de inte skulle störa läsoplevelsen för barn. (Grünn, Huhtala, Laukka & Loivamaa 2003: 228)

Den allmänna stämningen i KJ är mörkare än i KK. Det finns nog spännande händelser i KJ, men man märker att många skräckfulla element har reducerats i KK jämfört med KJ. Exempelvis mötet med krokodilerna, som hotar att äta upp upptäcktsresande, finns inte med, och inte heller flocken av jättestora gräshoppare från Egypten, som förhärjar jorden innan kometen kommer. De här förändringarna kan förklaras med uppkomstiden av ifrågavarande böcker. Tove Jansson skrev ju KJ bokstavligen i krigets skugga och därför kan man tolka dysterhet i KJ som reflektion av författarens egen sinnesstämning på den tiden (Westin 1988: 98–99). Däremot är KK en tydligare barnbok, kanske delvis på grund av att Jansson skrev den på tiden då hon hade redan fått ta avstånd från kriget.

5. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet i min kandidatavhandling var att forska i vilka semantiska förändringar hade Tove Jansson gjort till en bearbetad version av sin roman *Kometjakten*. Mina två forskningsfrågor var:

1. Hurdana semantiska förändringar har författaren gjort i den nya versionen av *Kometjakten*?
2. Vad kan vara orsaker för dessa förändringar?

Jag kom till slutsatsen att det fanns en hel del semantiska förändringar mellan de två böckerna, egentligen så pass mycket att man kan tala om två olika verk. För mig var det mest påfallande hur en person hade bytts till en annan, nämligen Silkesapan till en liten kattunge. Därtill hade Sniffs och Snusmumrikens personligheter och själva handlingen i boken förändrats. Berättelsen överlag är därmed starkt reviderat, och man kan inte längre tala om några finslipningar.

Orsakerna för varför Jansson gjorde dessa förändringar kan vara många. En tydlig förklaring som jag ändå hittade var konsekvensen som Jansson ville skapa med sina Muminromaner. Det här syftet med att skapa en helhet utan inkonsekvenser syns till exempel i Snusmumrikens personlighetsförändring. En annan genomgående orsaken är Janssons vilja att rikta boken tydligare för barn. Det här syns till exempel i utelämnning av många skrämmande element, som också påminner om fasor under andra världskriget.

I mitt teorikapitel diskuterade jag adaptationer inom litteratur och hur delade åsikter är kring dem. Originalverket uppfattas ofta som "det enda rätta" och däremot en adaptation om inte direkt fel, så åtminstone någonting sekundär och onödig. I mitt fall har Tove Jansson gjort en adaptation av sitt originalverk, *Kometjakten*, och denna adaptation heter *Kometen kommer*. Man kan påstå att hon gjorde en adaptation till en ny mottagargrupp och situation, för *Kometen kommer* publicerades 22 år efter *Kometjakten* och samtidigt 23 år efter slutet av andra världskriget.

Vilken version är att föredra, är en smaksak. *Kometen kommer* tilltalar tydligare barnläsare, även om *Kometjakten* också klassificeras som barnbok. Jansson har ju själv utfört adaptationen, så hennes tanke har tydligen varit att förbättra sin egen berättelse. Därför kan man inte i det här fallet säga att

adaptionen nödvändigtvis skulle vara den ”fel versionen”. De båda böckerna har sin plats, *Kometen kommer* är kanske mer intressant att läsa för barn, medan i *Kometjakten* kan man känna bättre stämningen som rådde efter kriget.

Kandidatavhandling var en extremt bra lärupplevelse, för under arbetets gång insåg jag hur lite kunskap jag egentligen har. Jag har ännu en hel del att lära mig om till exempel litteraturforskning och översättning. Arbetet var ändå belönande, för jag känner att jag gick framåt med mina skrivkunskaper och lärde mig väldigt mycket om vetenskaplig forskning. Mitt forskningstema var också intressant, och under arbetets gång märkte jag hur mycket mer man ännu kunde forska i de ifrågavarande böckerna. Exempelvis skiljer sig bilder i *Kometen kommer* i viss mån från bilder i *Kometjakten*, och man kunde forska i hur förändringarna i bilderna hänger samman med förändringarna i den skrivna berättelsen.

Litteratur

Material

Jansson, Tove, 1946: *Kometjakten*. Helsingfors: Söderström.

Jansson, Tove, 1968: *Kometen kommer*. Helsingfors: Söderström.

Övriga källor:

Grünn, Karl, Huhtala, Liisi, Laukka, Maria & Loivamaa, Ismo, 2003: *Pieni suuri maailma: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Györki, Irene, Malmström, Sten, Sjögren, Peter. A, 2002: *Bonniers svenska ordbok*. Stockholm: Bonnier.

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur

Karlsson, Petter, 2014: *Muumimaailma ja todellisuus*. Helsinki: WSOY.

Klingberg, Göte, 1977: *Att översätta barn- och ungdomsböcker. Empiriska studier och rekommendationer*. Lärarhögskolan i Mölndal.

Kuiri, Kaija, 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.

Lagerholm, Per, 2005: *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Moomin, 2015 a: *Esittelyssä Muumi-kirjat: Muumipeikko ja pyrstötähti, 1946*. I: *moomin.fi* [online]. Citerat [15.4.2020]. Tillgänglig: <<https://www.moomin.com/fi/blogi/esittelyssa-muumi-kirjat-muumipeikko-ja-pyrstotahti-1946/#fb8eea1a>>.

Moomin, 2015 a: *Esittelyssä Muumi-kirjat: Muumit ja suuri tuhotulva, 1945*. I: *moomin.fi* [online]. [Citerat 5.5.2020]. Tillgänglig: <<https://www.moomin.com/fi/blogi/esittelyssa-muumi-kirjat-muumit-ja-suuri-tuhotulva-1945/#fb8eea1a>> .

RajatOn-oppimateriaali, 2015: *Tutkijan ABC*. I: *rajatontatiedekasvatusta.wordpress.com* [online]. [Citerat 15.4.2020]. Tillgänglig: <<https://rajatontatiedekasvatusta.wordpress.com/tutkijan-abc/>>

Oittinen, Riitta, 2000: *Translating for children*. I: *ebscohost.com* [online, EBSCOhost Ebook Academic Collection, Uleåborgs universitet]. [Citerat 20.4.2020]. Tillgänglig: <<http://web.a.ebscohost.com/pc124152.oulu.fi:8080/ehost/detail/detail?vid=0&sid=9a1c586f-01e9-4085-8fb5-1fda3ab36a88%40sdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbnG12ZQ%3d%3d#db=e000xww&AN=70788>>.

Westin, Boel, 1988: *Familjen i dalen: Tove Janssons muminvärld*. Stockholm: Bonnier.